

Owganystan we ýok edijiler

Category: Kitapcy, Publisistika, Taryhy ýerler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Owganystan we ýok edijiler OWGANYSTAN WE ÝOK EDIJILER

Döredijilikli düşünje bilen doňňaradaş bolup galan galyplaryň arasynda müňlerçe ýyldan bäri dowam edip gelýän garpyşyk bar. Birinjisi siwilizasiýanyň ugrunda mümkingadar öňe gitmegi maksat edinse, beýlekisi geçmişiň öli jümleli batgalygynda gorsanyp durýar. Şu manyda muny lakmus kagyzyna meňzetsek gowy bormuka diýýän: kişiniň ýada jemgyýetleriň asyl reňkini ýüze çykarýar. Häzirki wagtda jemgyýetimiziň içine togarlanan syýasy goh-galmagallara düşünmegiň iň aňsat ýoluny sungata bolan garaýyşlaryndan gözlemekdigini nygtap geçeliň. Ilkinji nobatda bir zada aýratyn üns bereliň: Siwilizasiýanyň özeninde sungat bardyr. Elbetde, tehnologik we ykdysady gurluşyň ähmiýetine-de üns bermän bolmaz. Emma olary sypap-sermäp umumyadamzat maşgalasynyň içinde mynasyp ornuna goýmak wezipesi sungatyň paýyna düşýär. Muny biz aýdamzok. Taryhyň adamzada beren sapaklary aýdýar.

• SUNGATA DUŞMANÇYLYK

Şu günlerde meselelerimiziň başynda Owganystan bar. Atlantikanyň aňyrsyndan taýýarlanan uly senariýa bilen bizi-de öz içine çeken oýun islese-islemese başga meseleleri-de orta çykarýar. Birinji howatyr edilmeli zadam – jemgyýetçilik gurluşymyzyň parçalanyp, gelejege niýetlenen mekir meýilnamanyň güýje girizilmegi. Meň pikirimçe iň esasysy-da Taliban terrorçylarynyň ideologik işleri. Ýowuz dini kadakanunlar öňe tutup hereket edýänleriň siwilizasiýa we sungata bolan garaýyşlary nähili derejede? Talibanyň 2001-nji ýylda Afganistan'ın gadymy Bamýan şäherindäki Buddanyň heýkelini dinamit bilen partladyp ýok edendigi heniz ýatdan çykanok. Ýogsam bolmasa Bamýan YUNESKO-nyň hasabyndaky Bütindünýä taryhy ýerleriniň sanawyna giren ýer. Emma dini ynançlara ters

gelyär bahanasy bilen taryhy gymmaty bolan medeni we sungat eserini ýok etmek üçin Taliban bolmak ýeterlik. Terrorçy guramanyň ikilenç guran täze häkimiýeti döwründe-de birinji eden işlerinden biri bu gezegem ýene Bamýandaky Abdyl Aly Mazariniň heýkelini partlatmak boldy. Şaýy hazareýleriň dini öňbaşçysy Mazari 1996-njy ýylda talibanlar tarapyndan öldürilipdi. Ýigrimi ýyl arakesme bilen gelenden soň edýän işlerine seredilende, olaryň sungata bolan duşmançylygynyň birjigem üýtgemändigini belli. Muňa meňzeş waka 2017-nji ýylda Siriýanyň gadymy Palmira şäherinde şaýat bolupdyk. Antik dünýäniň biziň döwrümize çenli gelip ýeten negözel binalary YŞYD tarapyndan buldozerler salnyp, ýer bilen ýegsan edilipdi. Dile düşen iň soňky habarlaryň bireni owgan halk sazynyň görnükli wekili Fawad Andarabiniň öldürilmegi boldy. Çünki bu gäbazanlar üçin aýdym-sazam gadagan edilmäge degişli zatlaryň başynda gelyär.

• TÜMLÜK DÜŞÜNJE

Regionymyzda bolup geçýän wakalaryň käbiri, ine, şeýleräk. Görlüşi ýaly döredijilikli aňyýetden binesip göýdük düşünjeler özlerini garşysyndakylary ýok etmek arkaly ortada tutýar. Aslynda öldürmekden we parçalamakdan başga zady bilmeýän jemgyýetij adamzat dünýäsinde nirde ýer aljagy belli. Düşünje taýdan özlerini münlerçe ýyl owalynyň doňup galan galyplarynyň içinde görýän bu toparyň sungata garşy görkezýän çemeleşmesi olaryň heňläp giden kellesiniň nähilidigini subut edýär. Adam hukuklary, aýratynam aýal-gyzlaryň hak-hukugy meselesindäki garaňku düşünjeleriniň san-sajaksyz mysalyna bolsa her gün tomaşa edýärsiňiz. Ýaşaýyş formalary bilen dünýä bolan garaýyşlarynyň jümmüşi öldürmek we ýok etmek bolansoň, bu mahlukpisint adamlardan döredijiligi we siwilizasiýany tama etmegiň geregi ýok ýaly. Medeniýete we sungata hormat goýmaýan jemgyýetleriň şu döwrüň dünýäsinde ýeriniň bolmajagyny geçmiş bize örän aýdyň görnüşde telim ýerde görkezýär.

A. JELAL BINZET.

«Cumhuriyet» gazetesi, 02.10.2021 y. Publisistika